

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 148/2017 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen vanhempansa kuoleman kautta menettäneiden lasten yhdenvertaisesta oikeudesta saada tukea elatukseensa

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Aila Paloniemi/Kesk näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 148/2017 vp:

Mitä hallitus aikoo tehdä, että kaikki vanhempansa kuoleman kautta menettäneet lapset saisivat oikeuden saada tukea elatukseensa joko lapseneläkkeen tai elatustuen muodossa riippumatta siitä, missä kuollut vanhempi on asunut tai työskennellyt?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Sosiaali- ja terveysministeriö ei voi ottaa kantaa yksittäisen asian käsittelyyn, mutta yleisellä tasolla voidaan tarkastella niitä seikkoja, jotka liittyvät sosiaaliturvaan valtioiden rajat ylittävissä tilanteissa. Jokaista tapausta on kuitenkin tarkasteltava yksittäiset olosuhteet huomioiden. Olennaista merkitystä on esimerkiksi sillä, onko kyse EU:n jäsenvaltioiden välisestä vai EU:n ulkopuolista maata koskevasta tilanteesta.

Työntekijöiden vapaa liikkuvuus on Euroopan unionin kansalaisille perustamissopimuksessa taattu perusoikeus. Sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) 45 artikla sisältää periaatteen, jonka mukaan työvoiman on voitava liikkua vapaasti jäsenvaltiosta toiseen. SEUT 48 artiklan mukaisesti EU:ssa tulee olla käytössä järjestelmä, jonka perusteella eri maiden vakuutukseen kuulumisen kaudet huomioidaan tarvittaessa muissakin maissa ja etuudet maksetaan maasta toiseen. Tämä säännös on EU:n sosiaaliturva-asetusten oikeudellinen perusta.

Euroopan unionin sosiaaliturva-asetukset 883/2004 (jäljempänä sosiaaliturvan koordinaatioasetus) ja 987/2009 (täytäntöönpanoasetus) yhdessä muodostavat toisiaan täydentävän, eri maiden sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevan, oikeudellisen kokonaisuuden. EU:n sosiaaliturva-asetusten määräykset syrjäyttävät niiden kanssa ristiriidassa olevat kansallisen lain säännökset. EU-asetukset ovat jäsenvaltioissa suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä ja niillä on etusija kansalliseen lainsäädäntöön nähden sekä välitön oikeusvaikutus. EU-asetuksia ei siis ole saatettu erikseen lailla Suomessa voimaan, vaan niitä sovelletaan sellaisenaan.

Työntekijä, itsenäinen ammatinharjoittaja tai työelämän ulkopuolella oleva henkilö kuuluu liikkua EU-alueella vain yhden valtion sosiaaliturvalainsäädännön piiriin. Yleensä tämä valtio on työskentelyvaltio. Sosiaalivakuutusmaksut maksetaan vain tähän valtioon, ja etuudet

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 148/2017 vp

myönnetään tämän jäsenvaltion lainsäädännön mukaisina ja kustannuksella. Työelämän ulkopuolella olevaan henkilöön sovelletaan yleensä asuinvaltion lainsäädäntöä. Henkilöllä, johon EU:n sosiaaliturva-asetuksia sovelletaan, on oltava samat jäsenvaltion lainsäädännön mukaiset etuudet ja velvollisuudet kuin kyseisen valtion kansalaisilla. Sosiaaliturvan koordinaatioasetuksen tulkinnan osalta on hyvä huomata, että asetuksen perusteella syntyvät oikeudet ovat yhtäläisiä kaikkien jäsenvaltioiden kansalaisille. Suomalaisella on näin ollen yhdenvertaiset oikeudet etuuksien saamiseen muussa jäsenvaltiossa, kuten meilläkin muualta Suomeen tulevalle henkilöllä. Sosiaaliturvajärjestelmät ja yksittäisten etuuksien saamisedellytykset kuitenkin eroavat eri maissa toisistaan. Asetuksen soveltamisen näkökulmasta olennaista ei ole se, saako henkilö lopulta hakemansa etuuden vaan se, että henkilön voidaan katsoa kuuluvan tietyn maan sosiaaliturvan piiriin. Esimerkiksi ulkomailla asuvan ja työskentelevän henkilön ei voida katsoa tulevan epätasa-arvoisesti kohdelluksi jos hänen ei katsota koordinaatioasetuksen perusteella kuuluvan Suomen sosiaaliturvan piiriin. Vastaavalla tavalla Suomessa asuvan ja työskentelevän henkilön etuushakemus voidaan hylätä toisessa EU:n jäsenvaltiossa. EU:n sosiaaliturva-asetusten säännöksiä sovelletaan perhe-eläkkeisiin, jos edunjäntäjä on ollut vakuutettuna kahdessa tai useammassa EU-maassa. Edunsaajien asuinmaalla ei ole merkitystä. Eläkkeen maksamisen näkökulmasta merkitystä on näin ollen mm. sillä, mihin maahan etuudenjäntäjän eläkemaksut ja verot, joilla etuudensaajalle maksettava eläke kustannetaan, on maksettu. Kysymyksessä esitetyn kaltaisessa tilanteessa ei siis ole kyse pelkästään kansallisen lain tulkinnasta.

Kysymyksessä nostetaan esiin myös elatustuki, josta säädetään elatustukilaisissa. Elatustuen tarkoitus on turvata alaikäisen lapsen oikeus riittävään elatukseen silloin, kun hänen molemmat vanhempansa eivät osallistu hänen elatukseensa. Elatustuen maksaminen päättyy, mikäli elatusvelvollinen kuolee. Elatustuen maksaminen perustuu lähtökohtaisesti siihen, että lapsella on elossa oleva elatusvelvollinen, joka laiminlyö oman elatusapuvelvollisuutensa. Elatustukea ei siis ole tarkoitettu kompensoimaan elatusvelvollisen kuolemasta aiheutuvaa toimeentulon tarvetta, josta huolehditaan yksinomaan perhe-eläkejärjestelmän kautta.

Lähtökohtana on, että jo nykyisten, sekä kansallisten että EU- tason säännösten nojalla, henkilöllä on oikeus etuuksiin sen mukaisesti kuin siinä maassa, jonka sosiaaliturvan piiriin henkilö kuuluu. Mikäli Suomi päättäisi maksaa etuutta myös niissä tilanteissa, joissa varsinaisesti sosiaaliturvan järjestämisestä vastuussa oleva maa ei etuutta omien ehtojensa mukaisesti maksaisi, voisi tämä johtaa erittäin hankaliin tulkintatilanteisiin, epätarkoituksenmukaiseen asiakasohjaukseen sekä etuuksien rahoituksen ja maksamisen sellaiseen epätasapainoon, joka johtaisi taloudellisesti kestävämpään lopputulokseen.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on käynnissä myös asumisperusteisen sosiaaliturvan kohdentumista kansainvälisissä tilanteissa selvittävä hallituksen kärkihanke. Työryhmän toimikausi päättyy keväällä 2018 ja sen tarkoituksena on tuottaa tarvittavat muutokset kansalliseen lainsäädäntöön, jotta etuuksien maksaminen maahan- ja maastamuuttotilanteissa kohdentuisi tarkoituksenmukaisesti.

Helsingissä 29.4.2017

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 148/2017 vp

Sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Mattila